

TEZAURUL ARHITECTURAL AL CAPITALEI

dr. hab. Tudor STAVILĂ

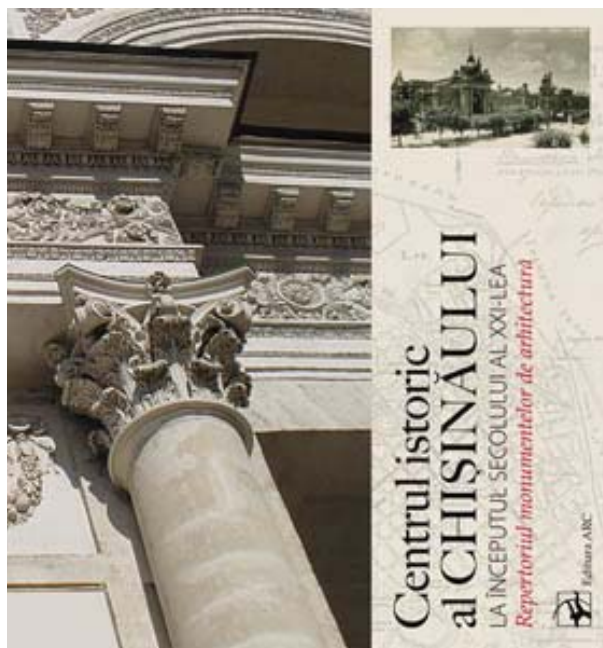
Recent, la sfârșitul anului 2010, a apărut sub forma unui album o lucrare despre patrimoniul cultural-istoric al Chișinăului, tipărit de editura „Arc”, cu un volum de 546 pagini. Editată la Budapesta, în condiții tehnice ireproșabile, în versiunea poligrafică a maestrului Mihai Bacinschi, această carte nu poate să nu satisfacă vizual exigențele bibliofililor și să nu aibă priză la cititorii împătimiți de istoria și aspectul arhitectural al urbei.

Este o apariție de pionierat în domeniul istoriei și culturii orașului Chișinău, dar și al întregii țări. Marile orașe ale lumii au asemenea studii despre istoria componentelor edilitare, cunoașterea trecutului fiind suport pentru o atitudine patriotică, la nivel local, regional și național. Pentru a aprecia valoarea științifică a acestei lucrări, impactul ei asupra atitudinii față de moștenirea noastră comună din Chișinău, și în general din republică, este necesar de cunoscut istoria și condițiile în care a fost elaborată.

Doi dintre autorii cărții – Tamara Nesterov, arhitect, și Eugenia Râbalco, istoric, au activat în fostul sector „Studierea monumentelor de istorie și cultură”, fondat în cadrul Institutului de Etnografie, Arheologie și Arte în 1975. Colaboratorii acestui sector, cu orientare aplicativă, pe parcursul a peste 25 de ani de activitate au studiat și au prelucrat informații despre monumentele Republicii Moldova în scopul editării „Codului de monumente de istorie și cultură a Republicii Moldova”, în patru volume, unul dintre care urma să fie consacrat monumentelor Chișinăului.

În 1986 Chișinăul obținuse statut de oraș istoric, iar în 1987 colaboratorii sectorului au alcătuit lista clădirilor istorice din oraș care meritau o studiere aprofundată, numărul lor ridicându-se la 1540 de poziții. Criteriile de atribuire a statutului de monument clădirilor istorice au reluat recomandările Ministerului Culturii din fosta URSS: valoare artistică, valoare istorică, vechime mai mare de 50 de ani și reprezentarea tuturor tipurilor de clădiri, astfel ca ele să fie o mărturie a etapelor de dezvoltare a localităților.

La Legea cu privire la ocrotirea monumentelor de istorie și cultură din Republica Moldova, aprobată în 1993, fusese anexată Lista monumentelor de valoare națională, printre care figurau circa 400 de clădiri din Chișinău, amplasate după principiul tipologic: clădiri de cult, clădiri publice, locuințe etc. Odată cu privatizarea locuințelor această

Centrul istoric al Chișinăului la începutul secolului al XXI-lea. Repertoriul monumentelor de arhitectură. Editura Arc, 546 p., 2010

amplasare a monumentelor nu mai era comodă. Colaboratorii sectorului au elaborat o nouă Listă a monumentelor istorice amplasate în ordinea alfabetică a denumirii străzilor, completată cu circa 200 de clădiri susceptibile la valoarea de monument de arhitectură, și au transmis-o Ministerului Culturii. Această Listă în 1995 a fost transmisă la Primăria Chișinăului, funcționarii Secției Cultură adăugând încă 300 monumente, numărul lor total ridicându-se la peste 900 de poziții. Lista monumentelor de valoare municipală fusese confirmată în același an la ședința Consiliului municipal.

Lucrul asupra Codului monumentelor de istorie și cultură din Republica Moldova a fost abandonat în anii 1990, când, în legătură cu schimbările intervenite în societate, din cei 10 colaboratori ai sectorului au rămas doar autorii cărții nominalizate. Studiarea patrimoniului arhitectural a continuat sub forma temelor individuale ale colaboratorilor în cadrul sectorului „Arhitectură” a Institutului Studiul Artelor – informații istorice și istorico-arhitectonice despre monumentele de arhitectură și arhitecții Chișinăului.

Studierea patrimoniului istoric-cultural al Chișinăului prezenta interes nu numai științific, ci și practic, asupra orașului planând, din două direcții, pericolul demolărilor și distrugerii aspectului său arhitectural inedit: locuitorii doreau îmbunătățirea condițiilor de trai prin lărgirea și modificarea spațiului locativ, fapt ce afecta irevocabil arhitectura clădirilor istorice, iar edilii orașului – optimizarea condițiilor de trai în oraș prin revitalizarea fondului

construit și înlocuirea fondului constituit istoric cu unul supermodern – visul de afirmare al oricărui arhitect practician. Ambele intenții se ciocneau de restricțiile specifice pentru orașul istoric și necunoașterea statutului valoric al clădirilor, deși registrele cu clădirile protejate de stat și municipalitate erau accesibile doar funcționarilor acestor instituții.

Propunerea de a prezenta situația din domeniul patrimoniului arhitectural publicului larg, de a monitoriza Registrele monumentelor pentru utilizare operativă a venit din partea organizației obștești „SIT”, director Boris Gangal, arhitect de formație profesională, fiind creat, în baza Listei municipale a monumentelor, site-ul www.monument.sit.md. Formatul electronic și caracterul pur informativ al site-ului, adresat diferitelor categorii de utilizatori, a influențat caracteristicile cărții: un stil laconic, accesibil și reprezentări grafice de rigoare, după care clădirea istorică protejată putea fi recunoscută, cu indicarea ei pe harta orașului. La elaborarea site-ului s-au implicat și alți specialiști: Petru Starostenco, istoric; Rita Garcanița, arhitect, lector la Universitatea Tehnică, care împreună cu studenții a executat cea mai mare parte a materialelor grafice. Atractivitate site-ului conferă imaginile color ale tuturor clădirilor istorice din Lista municipală care au supraviețuit, precum și fotografiile monocolor ale clădirilor istorice cu valoare artistică, fotografiile istorice ale orașului în diferite etape.

Lucrările au continuat din 2003 până în 2007, când site-ul a fost lansat oficial, funcționarea și deservirea lui fiind susținută financiar de fundația Soros-Moldova. Necesitatea prezentării patrimoniului cultural-istoric al Chișinăului publicului larg devenise un imperativ stringent al timpului, fapt care a favorizat decizia edificării materialelor site-ului sub forma unui album, finanțarea fiind susținută de aceeași fundație și de Primăria municipală. La trecerea conținutului pe suport solid, textele au fost verificate, corectate și completate cu noi informații, cu materiale grafice și cele din arhiva Sectorului de studiere a monumentelor, executate de arhitecta Violeta Suvorova. În februarie 2010, cu o întârziere de 17 ani, a fost publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova lista monumentelor de valoare națională, confirmată de Parlament în 1993 odată cu Legea cu privire la ocrotirea monumentelor de istorie și cultură, fapt ce a necesitat efectuarea unei concordanțe între aceste două registre ale valorilor naționale și municipale. Fiecare articol a fost însoțit cu două numere de înregistrare: primul din Lista națională și al doilea, cu asterisc – pentru cele incluse în Lista monumentelor de valoare municipală.

În urma trecerii timpului, care a scos în evidență erorile comise și a semnalat problema de mare importanță civică a atitudinii iresponsabile a statului față de patrimoniul arhitectural-istoric, supus unei erodări accelerate, au fost necesare atașarea a două anexe. Una este Anexa cu lista clădirilor dispărute din variate motive, obiective și subiective, și alta – a erorilor comise la întocmirea acestor liste, indicarea corectă a adreselor fiind condiția utilizării. O altă anexă este lista arhitecților care au activat în Chișinău, autori ai clădirilor istorice.

Albumul „Centrul istoric al Chișinăului la începutul secolului al XXI-lea. Repertoriul monumentelor de arhitectură”, deși nu este cartea monumentelor municipiului, ci „vizualizarea” listelor monumentelor de arhitectură a orașului, de valoare națională și municipală, reprezintă, în primul rând, o sursă informațională utilă cercetătorilor istoriei și urbanștilor, o secțiune virtuală prin componentele structurii urbane, care va permite cu mai multă competență și fermitate de a activa în sensul dialecticii „schimbării prin păstrare”.

La 10 martie a.c., în incinta Muzeului Național de Arheologie și Istorie a avut loc prezentarea monografiei, cu participarea reprezentanților editurii, Ambasadei României la Chișinău, Academiei de Științe, Ministerului Culturii, primăriei municipiului Chișinău, iar discuțiile pe marginea ei au demonstrat interesul tuturor față de problemele stringente cu care se confruntă patrimoniul arhitectural al Chișinăului în ziua de astăzi.

Vlad Bolboceanu. *Sonata mării*, anii 1990, șamotă